

**МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ЯАМ
ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ИХ СУРГУУЛЬ**

Гар бичмэлийн эрхтэй ©

БОРЫН ГАНТӨМӨР

**МОНГОЛ УЛС ДАХЬ НҮҮР АМНЫ ТУСЛАМЖИЙН ҮҮСЭЛ ХӨГЖЛИЙН
ҮЕЧЛЭЛИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ НЬ**

Е 720400 - Нүүр Ам Судлал

Анагаах ухааны магистрын зэрэг
горилсон нэг сэдэвт бүтээл

Улаанбаатар хот

2011 он

**МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ЯАМ
ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ИХ СУРГУУЛЬ**

БОР ГАНТӨМӨР

**МОНГОЛ УЛС ДАХЬ НҮҮР АМНЫ ТУСЛАМЖИЙН ҮҮСЭЛ ХӨГЖЛИЙН
ҮЕЧЛЭЛИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ НЬ**

Эрдэм шинжилгээний ажлын удирдагч:

АУ-ны доктор, профессор Н. Пүрэвжав

Эрдэм шинжилгээний ажлын зөвлөх:

АУ-ны доктор, Ж. Урангуа

Эрдэм шинжилгээний ажлын шүүмжлэгч:

Улаанбаатар хот

2011 он

ТОВЧ ХУРААНГУЙ (ABSTRACT)

МОНГОЛ УЛС ДАХЬ НҮҮР АМНЫ ТУСЛАМЖИЙН ҮҮСЭЛ ХӨГЖЛИЙН ҮЕЧЛЭЛИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ НЬ

Үндэслэл: Харин одоогийн УКТЭ-ийн анхны үүсэл болж 1925 оны 10-р сарын 25-нд Европ эмнэлгийн хэвтүүлэн эмчлэх газрыг 8 ортойгоор ЗХУ-аас уригдан ирсэн эмч П.Н.Шастин зохион байгуулж байсан үед шүдний өвчний талаар жинхэнэ анагаах ухааны тусламжийг үзүүлж байжээ. Үүнээс хойш ЗХУ-аас уригдан ирсэн мэргэжилтнүүд шүдний өвчнийг эмчлэх, тусламжийг мэс заслын өвчнүүдийн хамт үзүүлж байв. 1933 онд захын эмнэлэгт ЗХУ-аас ирсэн мэргэжилтэн С.Л.Акатов хиймэл шүдний лаборатори нээн ажиллуулж байгаад 1949 онд 1-р эмнэлэгт нэгдсэнээр нүүр ам судлалын салбарын үүсэн хөгжих эхлэлийг тавьсан юм. Манай улсад эрүүл мэндийн алба үүсэж хөгжсөн түүхийг нийгмийн байгуулалын хөгжлийн шат үечлэлтэй холбон судлаж ирлээ. (1973 онд Д.Цагаанхүү, 1986 онд Б.Дэмбэрэл). Нүүр амны тусламжийн үүсэл хөгжлийн талаар нэгтгэн гаргасан судалгаа, ном товхимол ховор байгаа нь бидний энэхүү судалгааг хийх үндэслэл болсон юм. Энэ судалгааны ажлыг хийснээр монголын нүүр амны тусламжийн үйлчилгээний хөгжлийн нэгдсэн мэдээллийг боловсруулж нүүр амны тусламжийн хөгжлийн үечлэлийг бий болгож чадна.

Судалгааны зорилго

Монгол улс дахь нүүр амны тусламжийн үүсэн хөгжиж ирсэн түүхийг үечлэн судлаж, хүрсэн түвшинг нэгтгэн дүгнэхэд оршино.

Судалгааны хэрэглэгдэхүүн ба арга зүй: 1921-с орчин үеийн шүдний тусламжийн үүсэл хөгжлийг он, хаана, хэн үүсгэсэн, үүсэн бий болсон газар, дэвшин хөгжсөн байдал, салбар байгууллага гэсэн дээрх дарааллаар мэдээлэлээ цуглуулна. Түүхэн зүйн зарчим: Орон зай, цаг хугацаа, хөгжлийн байдал, цэцэглэлт, зүй тогтолд үечлэл гарган гол шалгуурууд сонгон судалгааг хийнэ. Үечлэлийн шалгуур: Боловсон хүчин, мэргэжлийн байгууллагын үүсэл, материаллаг баазын бэхжилт, тэнхмийн харьяалал, өсөлт хөгжил, оюутны элсэлт, төгсөлтийн байдал, гадаад харилцаа, нарийн мэргэжлийн салбарын байдал зэрэг орно. *Эх бичиг, сурвалж бичгийн судлалын арга:* Энэ арга нь судалгаанд ашигласан хэрэглэгдэхүүнээ зорилго зорилтдоо нийцүүлэн төрсөн болон амьдарч байсан хугацаар нь эрэмбэлэн түүхийн судалгааг хийж, сэтгэлгээний хувьд онцгой

шинэлэг эргэлт гарахуйц санааг эх зохиолуудтай харьцуулан шүүж тунгааж цаг хугацааны дараалалд оруулна.

Үр дүн: Монгол улс дахь нүүр амны тусламжийн үүсэл хөгжилтэй холбоотой түүхийн архивийн материалаас Эрүүл мэндийн салбарын сан хөмрөгөөс 340 данс нэгжийн материалыг шүүж архивийн материалд цэгцлэт хийсэн. Монгол улс дахь нүүр амны тусламжийн үүсэл хөгжлийн үечлэлийн байдал

1. Шүдний тусламжийн голомт үүсэн хөгжсөн үе /1921-1956/
2. Шүдний тусламжийн тулгын чулууг тавьсан үе /1956-1961/
3. Үндэсний мэргэжилтэй хүчин бэлтгэсэн үе /1962-1989/
4. Зах зээлийн нийгмийн нүүр амны тусламжийн үе /1990-с хойш/

Дүгнэлт: Монгол улс дахь нүүр амны тусламжийн үүсэл хөгжлийн үечлэлээр бид дессартаци хэлбэрээр бичиж гаргахаас гадна нүүр амны тусламжийн хөгжилтэй холбоотой үндсэн баримт бичгүүдийн эмхэтгэл ном бэлэн болсон.

RESEARCH THE HISTORY OF DENTAL AND FACE MOUTH SERVICE IN MONGOLIA WITH STAGES AND MAKE WHOLE CONCLUSION

Background: In 25th October, 1925, the first hospital with capacity of 8 patients, where people could find science-based dental service, was founded by Shastin P.N., who was invited from Soviet Union, as a basis of the current State Clinic Central Hospital. After then, number of specialists invited from Soviet Union had served patients with dental and surgery service. The first denture laboratory was founded by Akatov S.L., specialist from USSR, in a hospital in 1933 and then re-organized as a part of the State Hospital No.1 in 1949, to found the start of mouth-research field. The history of health service organizations in our country is considered as a part of the social development. (1973 Tsagaankhuu D., 1986 Demberel B.) Development of Face-Mouth Service in Mongolia has been recording with its specialties through the stages till now. However, there's just a rare of such materials related to the development of Face-Mouth Service. That's the reason of us to write this research. The whole database for the development of Mongolian Face-Mouth Service can be created with this research.

The purpose of the research: Research the history of dental and face-mouth service in Mongolia with stages and make whole conclusion on it.

Methods: Collect the information with the arrangement of the modern dental service history from 1921 to nowadays as date, where, who, place of origin, development status and related organization. Research on historical writings: this method makes the historical research on materials with arrange of time, to be suited with the research purpose and tasks.

Research method based on the historical writings: Compare revolutionary new ideas with original books to consider and re-arrange with time based arrangement. Main sources to collect materials for this research are: From these materials: find out orders, directions, appointments, legal acts, rules, regulations, handwritings, memories, reports on scientific meetings, work normative of dentists and technicians and work reports of departments through academic years and make historic arrangement.

Result: Found and researched 340 materials from the archive of Health Branch, historical and archive materials related to the development of dental and face-mouth service in Mongolia. United the materials related to the development of dental and face-mouth service in Mongolia and arranged following stages.

1. Start of dental service: /1921-1956/
2. Established the found of dental service: /1956-1961/
3. Preparation of national specialists: /1962-1989/
4. Face-mouth service in market-based social structure /1990-later/

Conclusion: We will write dissertation with the stages of the development of dental and face-mouth service in Mongolia and publish handbooks.

Гарчиг

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ	7
--------------------------	---

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ	8
---------------------	---

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

БҮЛЭГ 1. УДИРТГАЛ

1.1. Судалгааны ажлын үндэслэл	9-14
1.2. Дэвшүүлж буй асуудал	15
1.3. Судалгааны ажлын зорилго, зорилт	
1.3.1. Зорилго	15
1.3.2. Зорилт	15
1.4. Судалгааны ажлын шинэлэг тал	15-16
1.5. Судалгааны ажлын практик ач холдбогдол	17
1.6. Судалгааны үр дүнг хэлэлцүүлсэн байдал	17
1.7. Судалгааны үр дүнгээр хэвлэн нийтлүүлсэн бүтээл	17-18
1.8. Ёс зүйн асуудал	

БҮЛЭГ 2. ХЭВЛЭЛИЙН ТОЙМ

2.1. Монгол улс дахь эмнэлгийн тусламжийн хөгжлийн байдал	19
2.1.1. УКТЭ-ийн Эрүү нүүрний согог гажиг заслын тасгийн түүх	20
2.1.2. УКТЭ-ийн Нүүр амны эмчилгээний тасгийн түүх	20-22
2.1.3. УКТЭ-ийн Эрүү нүүрний мэс заслын тасгийн түүх	22-26
2.1.4. Монгол улсад нүүр ам судлалын тусламжийн алба үүсэн хөгжсөн түүх, хэтийн төлөв	26-33
2.1.5. Нүүр амны согог гажиг заслын тусламжийн хөгжлийн түүх, хэтийн төлөв	33-38
2.1.6. Монгол улс дахь анхны төрөлжсөн нарийн мэргэжлийн эмнэлэг ШЭНЭСТ-ийн үүсэн хөгжсөн байдал	39-47
2.1.7. Хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагуудын байдал	48-50
2.2. Монгол улс дахь нүүр амны тусламжийн эмч мэргэжилтэн боловсон хүчин бэлтгэсэн байдал	51-52

2.2.1. ХХ Зууны БНМАУ-ын анхны шүдний эмч нар	52-53
2.2.2. Монгол улсын анхны шүдний салбар сургууль үүссэн байдал	53-64

БҮЛЭГ 3. СУДАЛГААНЫ ХЭРЭГЛЭГДЭХҮҮН БА АРГА ЗҮЙ

3.1. Судалгааны загвар	65
3.2. Судалгааны хамрах хүрээ	65
3.3. Судалгааны ажлын хэрэглэгдэхүүн	65-66
3.4. Судалгааны материал цуглуулсан аргууд	66-67
3.5. Судалгааг хийсэн аргачлал	68

БҮЛЭГ 4. СУДАЛГААНЫ АЖЛЫН ҮР ДҮН

4.1. Шүдний тусламжийн голомт үүсэн хөгжсөн үе	69-71
4.2. Шүдний тусламжийн тулгын чулууг тавьсан үе	71-72
4.3. Үндэсний мэргэжилтэй хүчин бэлтгэсэн үе	72-79
4.4. Зах зээлийн нийгмийн нүүр амны тусламж	
4.4.1. Хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллага	79-80
4.4.1. Нарийн мэргэжлийн болон сургалтын материаллаг баазад дэвшил гарсан байдал	80-86

БҮЛЭГ 5. ХЭЛЦЭМЖ 86-91

БҮЛЭГ 6. СУДАЛГААНЫ АЖЛЫН ДҮГНЭЛТ БА ЗӨВЛӨМЖ

6.1. Дүгнэлт	92-93
--------------	-------

НОМ ЗҮЙ

ТАЛАРХАЛ

ХАВСРАЛТ

НОМ ЗҮЙ

1. Пүрэвжав Н. Гар бичмэл: Нүүр ам судлалын дээд сургууль байгуулах үндэслэл. Улаанбаатар: 1995.04.01.х. 1-6
2. УКТЭ. Эрүү нүүрний согог заслын тасаг: Эмнэлэг байгуудагдсаны 70 жил Танилцуулга. Улаанбаатар: 1990.х. 1-3
3. Лхагвасүрэн Ц, Олдох С. Монголын анагаах ухааны боловсролын шинэчлэл. Номын: Лхагвасүрэн Ц, редактор. Анагаахын боловсролын бодлого төлөвлөлт. Монголын анагаах ухааны боловсролын түүхэн замнал ба түүний хөгжлийн үе шат. Улаанбаатар: Мөнхийн үсэг ; 2011. х . 11-18
4. Наранбямба Ш. Нүүр амны эмчилгээний тасгийн түүх: УКТЭ-ийн 75 жилд зориулсан материалууд. Улаанбаатар: 2000.х. 1-2
5. Цэрэн Ц. ЭНМЗ-ын тасгийн түүх: ХХ зууны БНМАУ-д анхны шүдний эмч нар. Улаанбаатар: 2001.х.93-100
6. Норовпил Ц. Гар бичмэл: Нүүр ам судлалын тэнхмийн түүх. Улаанбаатар: 1980.03.10.х.1-7
7. Пүрэвжав Н. Гар бичмэл: нүүр амны согог гажиг заслын тусламжийн хөгжлийн түүх хэтийн төлөвийн зарим зүйлээс. Улаанбаатар: 1985.х.1-10
8. Пүрэвжав Н, Цолмон Х, Нацагдорж Г. Гар бичмэл: Монголын шүдний түүх . Улаанбаатар: 1990-1998.х.1-9
9. Пүрэвжав Н. ШЭНЭСТөвийн онол практикийн 2-р бага хурлын хураангуй: Монгол улсад Нүүр ам судлалын тусламжийн алба үүсэн хөгжсөн түүх хэтийн төлөв. Улаанбаатар: 1997.х.3-5
- 10.Пүрэвжав Н. Нүүр ам судлалын тусламжийн лавлах бичиг:Улаанбаатар: 2001.х.93-100
- 11.Пүрэвжав Н, Жавхлан П. 20 жилийн ойн илтгэлүүдийн хураангуй: ШЭНЭСТөвийн үүсэл хөгжил цаашдын зорилт: Улаанбаатар.2006.х.1-4, 5-16
- 12.Цэрэндулам Ч. Гар бичмэл: Анагаах ухааны сургуулийн стоматологийн тэнхмийн товч түүх. Улаанбаатар: х.1-3
13. Цэрэндулам Ч, Пүрэвжав Н. Гар бичмэл: Эрүү нүүрний эмгэг судлалын тэнхим: Улаанбаатар.2001.12.09.х.1-3
- 14.Намтай Б. XIII-XIV Зууны монголын анагаах ухааны түүхэн хөгжил. АУ-ны докторын зэрэг горилсон нэг сэдэвт бүтээл. Улаанбаатар хот: Эрүүл Мэндийн Шинжлэх Ухааны Их Сургууль; 2007

15. Буянт Б. Хүннүгийн анагаах ухааны түүхийн судалгаа. АУ-ны докторын зэрэг горилсон нэг сэдэвт бүтээл. Улаанбаатар хот: Эрүүл Мэндийн Шинжлэх Ухааны Их Сургууль; 2006
16. Янсан П, Ганхүү Ц. Нийслэлийн эрүүл мэндийн албаны түүхэн замнал. Номын: Мухар Ц, Лхагва Л, редактор. Хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн салбар. Улаанбаатар: ADMON; 2008. х . 244-246
17. Пүрэвжав Н., Амарсайхан Б. Монгол улсад нүүр ам судлалын тусламж хөгжсөн түүх. Монголын Шүдний Эмч нарын гурван үеийн чуулга уулзалтанд тавьсан илтгэл. Улаанбаатар: 2005
18. Янсан П., Бямбасүрэн Д. Нэгдсэн холбоо-15 жил. Номын. Мэндсайхан З, редактор. Монголын хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагуудын нэгдсэн холбоо. Улаанбаатра хот: 2008. х .22-24, 30
19. Оюун С. Хүний шүд 20 болох уу, шаазан шүдээр гоёх уу. Ном. Нүүр амны үндэсний мэргэжилтэн бэлтгэж эхэлсний 40 жил. Улаанбаатар хот: 2002. х . 165-166
20. Урангуа Ж. XX зууны эхэн үеийн Монгол улс\1911-1919\ УБ., 2006
21. В.Я.Коростовец. Девять месяцев в Монголии. УБ., 2009.стр.103-104
22. Ибрагимов М. А., Дэмбэрэл Б. Очерки по истории развития здравоохранения МНР., 1977, нөд. 26
23. Анагаах ухааны дээд сургуулиас Ардын хамгаалах яамны коллегид оруулах илтгэл. Э.Х.Я-Коллегийн хурлын материал:22.1.559.б.223
24. Нүд, чих, хамар, хоолойн, тэнхмийн тайлан. АУДС-деканат 1972-1975 онуудын хичээлийн I-II хагас жилийн тэнхмүүдийн тайлан:355.01.25.б.145
25. Болд Ш. Монголын анагаах ухааны түүх. Улаанбаатар хот: 2006.х.25
26. Болдбаатар Ж., Батбаяр Ц., Баасанжав. Монгол улсын түүх. Улаанбаатар хот: 1999.х.37
27. Цолмон Х. Шүдний зонхилох эмгэг. Улаанбаатар хот: 1998
28. Н.Пүрэвжав., Б.Амарсайхан., П.Зөнбилэгт. Нүүр амны согог гажиг засал. Ном. Улаанбаатар хот: 2009.х.6-8
29. Шүд эрүү нүүрний эмгэг судлалын төвийн 20 жилийн ойн товчоон. Ном. Улаанбаатар хот: 2006.х.5
30. Амгаланбаатар Д., Дагданбазар Б. Үндэсний анхдагч орлогч декан, АУДС-ийн эрүүл анатомийн тэнхмийн анхны эрхлэгч доцент Г.Доржийн мэндэлсний 100 жилийн ойд. Эрүүл Мэндийн Шинжлэх Ухаан. 2010;14: 208.

